



Argument la monografie

Biserica din Arbore, situată în localitatea cu același nume, la mai puțin de 40 km de orașul Suceava, este un monument ce poate naște atitudini contrarii în rândul vizitatorilor săi.

Biserică de mir, lipsită de unele avantaje ce derivă din statutul de mănăstire, cu ansamblul de case boierești pierdut, biserica poate fi ignorată de cei grăbiți.

Dacă ai însă răbdare să te oprești o clipă din fuga specifică turistului, poți percepe frumusețea

Arbore: istorie, arta restaurare

Autor Corina Popa, Oliviu Boldura
Joi, 10 Noiembrie 2016 12:02

ansamblului, bogăția și calitatea detaliului. E multă liniște la Arbore. E multă bucurie care așteaptă să o culegi.

Arbore este, probabil, monumentul cu cea mai frumoasă pictură murală din zonă – după aprecierea multor specialiști. Pană la urmă, nu întâmplător biserica a fost aleasă pentru a face parte dintre monumentele UNESCO!

Și dacă ai ajuns la Arbore, merită să te oprești, măcar pentru o clipă, pe banca de sub tei și să privești deschiderea fațadei de vest, să stai puțin în iarba deasă și să admiri impresionanta gamă cromatică ori compoziția desăvârșită a fiecărei scene.

Satul în sine, relativ conservat, oferă o imagine foarte plăcută a unei localități tradiționale specifice Bucovinei, iar oamenii, în marea lor majoritate, îmbogățesc locul.

Biserica din Arbore a făcut parte din -curtea boierului Luca Arbore, portar al Sucevii pe timpul lui Ștefan cel Mare și al urmașilor săi. Boierul a rămas alături de Bogdan al III-lea, fiul lui Ștefan, dar cariera sa s-a terminat brusc și dramatic pe timpul lui Ștefăniță, fiul lui Bogdan. Acesta, ajuns pe scaunul domnesc în 1523, temându-se de autoritatea marii boierimi îi acuză de trădare

pe unii dintre sfetnicii săi și poruncește decapitarea acestora la Hârlău, în 1523. Printre ei se numără și Luca Arbore. Moartea sa a fost urmată de cea a doi dintre fiii săi Toader și Nichita.

Luca Arbore a cumpărat satul la 1502, împreună cu învecinata Solcă, alegându-și reședința în satul ce-i poartă acum numele. După moartea boierului satul rămâne în stăpânirea familiei și anume a liniei feminine, fiicei sale Ana, descendența masculină fiind întreruptă de tragicele evenimente menționate, iar unul din fii, Gliga, fugise în Lituania de teama prigoanei domnești.

Concomitent, probabil, s-a înălțat casa boierească. Reședința era o ruină în secolul trecut, iar săpăturile arheologice au scos la lumină numai fragmente de ceramică decorativă utilizată pentru sobe, asemănătoare ca factură și decor cu cele din casele domnești ale epocii lui Ștefan. Prin analogie cu alte reședințe boierești cercetate arheologic, cea de la Arbore era probabil înconjurată de o incintă. Casa a fost ridicată la sud de biserică, spre interiorul parcelei. Aceasta se număra printre puținele reședințe boierești ale vremii aparținând unor boieri importanți: cea de la Bălinești, a logofătului Ioan Tăutu și cea de la Dolhești, a hatmanului Șendrea. Biserica, asemenea paracliselor menționate, a devenit în timp biserica satului, nebucurându-se de grija acordată, în general, lăcașurilor din mănăstiri. În secolul XIX, odată cu ruina casei, biserica a fost însă aproape părăsită. Date fiind condițiile climaterice specifice zonei, cu precipitații abundente și ierni friguroase, starea de conservare precară a acoperișului a avut grave repercusiuni asupra construcției și asupra picturii.

Biserica de la Arbore este cunoscută pentru pictura sa exterioară ce prezintă un stil și o cromatică deosebită de restul ansamblurilor decorate la exterior cu pictură. Pictura murală interioară a fost "ascunsă" privirii pentru mult timp de toate tipurile de depuneri și acumulări, cea mai mare parte a ei fiind practic ilizibilă. Se credea că o bună parte ar fi pierdută. Se puteau identifica numai câteva scene în absidele naosului precum și personajele din registrele inferioare din naos și pronaos, fără a se putea desluși programul iconografic sau stilul picturii. Datorită recente restaurări, ansamblul poate fi analizat și admirat în întregime.

Pictura de la Arbore se înscrie ca iconografie în linii mari cutumelor vremii. Dar analiza picturii interioare a pus în valoare un program iconografic cu câteva teme mai puțin frecvente, chiar singulare în contextul artei epocii. Asocierile iconografice puțin obișnuite pe care le oferă calota, absida de sud, peretele de vest din naos, amploarea excepțională a ciclului dedicat *Sfântului de hram*,

interpretarea insolită a

Imnului Acatist

pictat la exterior sau

Rugăciunea

de pe aceeași fațadă sudică potentează și singularizează mesajul ansamblului pictural. Aceste particularități iconografice le putem pune pe seama unui iconograf bun cunoscător al picturii vremii, dar și al unor surse livrești, la care pictorii zugrăvi nu aveau acces. Autorul acestui program iconografic de excepție ar putea fi cronicarul domnesc Macarie.

Cărturar de seamă al epocii lui Petru Rareș, acesta este o personalitate pe care cercetările ultimelor decenii îl consideră ca autorul programului neobișnuit al ansamblului mural de la Dobrovăț. Lui i se atribuie chiar rolul major în conceperea programului iconografic al picturii exterioare moldovenești. Cronicarul a cunoscut desigur destinul tragic al familiei Arbore.

Mesajul ansamblului de la Arbore poate fi înțeles astfel în legătură cu soarta nedreaptă a familiei. Așa s-ar explica amploarea excepțională a reprezentării *Vieții Sfântului Ioan*

Botezătorul

, ce se încheie cu

decapitarea profetului și mai ales scena

Banchetului,

posibilă aluzie la curtea domnească.

În același sens pot fi interpretate scenele de intercesiune din spațiul bisericii și din pictura exterioară.

Prin stilul ei, pictura de la Arbore se deosebește de ansamblurile epocii. Decorul mural apare ca

opera unui artist de mare rafinament și cu o cultură artistică de excepție. Pictorul este un bun cunoscător al artei post-bizantine a secolului al XVI-lea, așa cum apare în icoanele vremii din lumea rusească și grecească, fiind totodată familiarizat și cu stilul gotic. Infuzia de sensibilitate gotică coincide cu manierismul atins de arta postbizantină în secolul XVI, deci sinteza stilistică era posibilă. Cele două stiluri funcționează într-o relație de complementaritate. Pictorul realizează un stil propriu ce păstrează în esență caracterul celui bizantin, dar apelul la elementele occidentale îi conferă o mai mare capacitate expresivă, o diferențiere în funcție de caracterul temelor, o mai suplă și nuanțată adecvare între text și imagine. Stilul rafinat funcționează ca un comentariu al episodului iconografic. Arta gotică diminuează prin eleganță și grație hieratismul bizantin, oferind totodată un repertoriu scenografic ce contribuie la forța narativă a episoadelor hagiografice. Realismul empiric al portretelor din scenele narative ce înlocuiește relativa stereotipie bizantină conferă picturii un potențial narativ singular în pictura vremii.

Restaurarea decorației murale din interior oferă acum un ansamblu complet și complex, unitar stilistic, întreaga pictură fiind realizată de aceeași echipă de pictori zugravi.

Acesta este motivul pentru care monografia Arbore a fost structurată pe două părți: istoricul monumentului și prezentarea programului iconografic în prima parte și informații despre conservarea picturii și intervențiile specifice în partea a doua.

Conservarea picturilor murale de la biserica din Arbore a fost afectată în timp de diverși factori – unii naturali și firești având în vedere vechimea monumentului, dar și de alții ce au acționat în mod intenționat sau din nepăsare. Abordarea propusă în partea a doua a cărții, de prezentare a cauzelor, a efectelor și a tratamentelor aplicate, are scopul de a oferi cititorului o imagine de

ansamblu asupra conservării monumentului. Totodată, proprietarii sau administratorii de monumente – case, palate sau edificii de cult pot folosi informațiile prezentate pentru a înțelege mecanismele de degradare ale propriilor construcții avute în grijă, pentru o cât mai bună conservare a acestora. Informațiile de specialitate privind tratamentele aplicate sunt utile specialiștilor din domeniu ca experiență împărtășită de colegii restauratori. Nu recomandăm în niciun fel folosirea soluțiilor indicate în metodologia aplicată la acest monument de către alți colegi restauratori fără efectuarea de teste prelabile la alte monumente ce se dorește a fi restaurate și în niciun caz efectuarea de intervenții de către persoane fără studii și experiență în domeniu.

Desfășurat în mai multe etape, pe parcursul a peste 20 ani de intervenții, procesul de restaurare a picturilor murale interioare și exterioare de la acest monument poate părea pentru necunoscători inutil de lung. În realitate, condițiile climaterice ale zonei, cu ierni aspre prelungite și posibilitatea de lucru doar în timpul verii, finanțarea etapizată pe sume mici care a impus lucrul cu echipe restrânse sunt doar câteva dintre motivele înaintării anevoioase. Exigența restauratorilor în realizarea operațiunilor, grija pentru fiecare detaliu și pentru conservarea la nivel de particulă a materiei originale, cercetarea continuă și căutarea metodologiei celei mai potrivite, abordarea estetică de ansamblu și minuțiozitatea impusă de aplicarea fiecărui punct neutru de atenuare a lacunelor sunt explicații pe care un profesionist le are în vedere.

Prin monografia de față ne adresăm tuturor turiștilor, considerând că fiecare poate să culeagă informații adaptate, ne adresăm specialiștilor în istorie și istoria artei, ne adresăm administratorilor de monumente ori restauratorilor cu diferite stadii de pregătire, ne adresăm și, iubitor al patrimoniului cultural.

Arbore: istorie, arta restaurare

Autor Corina Popa, Oliviu Boldura
Joi, 10 Noiembrie 2016 12:02

Este experiența împărtășită de autori tuturor celor interesați.